

COMUNICACIÓ NÚM. 11 EXPERIÈNCIA	TÍTOL COMUNICACIÓ Cooperació lingüística i cultural, llengües i cultures en cooperació. Estratègies i recursos per integrar la diversitat lingüística de l'aula a la classe de llengua
INSTITUCIÓ INS EI Morell	AUTOR/A Montserrat Cendra

Resum

Aquesta experiència es va dur a terme durant el curs 2008-2009 a l'INS EI Morell, un centre petit, de poble, amb un percentatge baix d'alumnes nous, on el català té una presència viva. Neix de la meua doble condició de professora de llengua catalana i literatura a 1r d'ESO i de coordinadora LIC. Arribada d'un institut on el català només era la llengua de classe,¹ amb un percentatge elevat d'alumnes nous (el 90% dels quals són marroquins), ben aviat constato: a) el català és la llengua del centre, sobretot a partir del 2n cicle d'ESO i b) la diversitat lingüística i cultural encara no té ni la presència ni la valoració que mereixen.

L'experiència intentava integrar la competència plurilingüe i intercultural dintre del currículum de llengua catalana d'aquest nivell, no sols quant a **continguts** (*com més llengües saps, més saps de llengües*), sinó quant a actituds o **representacions lingüístiques**. És a dir, fer que la classe de llengua catalana fos també la classe que integrés les llengües de tots els alumnes de l'aula, per tal de: a) fomentar la diversitat lingüística com un valor fonamental per educar futurs ciutadans lliures d'estereotips i actituds etnocèntriques, b) aprofitar aquesta riquesa lingüística com a eina d'aprenentatge dels alumnes procedents de la immigració, tot interactuant entre la seva o seves L1 i el català (fent entrar en joc les **capacitats metalingüístiques**² i metacomunicatives).

1 «El català és la llengua artificial que es fa servir a classe», tal com diu un dels professors entrevistats per Pere Comellas al seu treball.

2 J. Cummins (1987) va formular la «hipòtesi de la interdependència», segons la qual els aprenentatges fets en una llengua es poden transferir a les altres llengües que coneix el parlant.

Objectius

Establir unes pautes i estratègies comunicatives dins l'aula de llengua que ajudin tant a millorar la competència lingüística en català de **tot l'alumnat** com a entendre que la veritable competència plurilingüe i intercultural no és jerarquitzadora (llengües «importantes», com l'anglès), sinó que passa per la valoració i l'interès per totes les llengües de classe.

Desenvolupament

Aquesta experiència va ser desenvolupada sobretot a partir del 2n trimestre de curs i va tenir dos eixos:

- a) La diversitat lingüística a l'aula de llengua catalana
- b) El plurilingüisme al centre

Quant a la classe de llengua, durant el 1r trimestre em vaig adonar que tant l'alumnat com el professorat de primer cicle estava molt acostumat a seguir el llibre de text com a pauta bàsica de la classe, i poc avesat a la combinació de l'aprenentatge amb eines o recursos TIC. Així doncs, vaig intentar adaptar-m'hi, i vaig proposar activitats que complementessin la proposta del nostre llibre de text, per ampliar la competència plurilingüe i intercultural, tant utilitzant recursos escrits com TIC.

Quant al llibre de text, vaig intentar aprofitar l'apartat «Parlem-ne» (previst per l'editorial per treballar aquesta competència plurilingüe), ampliant-ne la perspectiva.³ Aquest apartat està pensat per afavorir la competència

3 El llibre de text, com molts altres, manifesta molts prejudicis lingüístics, i ignora que les nostres

comunicativa oral, sobretot, amb diàlegs de situacions comunicatives quotidianes, i inclou un vocabulari trilingüe (català-castellà-anglès). Jo vaig voler trencar aquesta concepció del plurilingüisme per a mi esbiaixada i jerarquitzadora i vaig anar ampliant (i estic tornant a fer-ho aquest curs amb les primeres unitats) el vocabulari amb les llengües presents a l'aula (portuguès, àrab, amazic, romanès, aquell curs; romanès, urdú, portuguès, àrab, aquest). A més a més, a mesura que anàvem treballant els diferents camps semàntics proposats, vaig anar fent llistes de manlleus⁴ del català provinents de les diferents llengües presents a l'aula, per tal que l'alumnat anés entenent que les llengües no són immutables, sinó que van evolucionant a mesura que van entrant en contacte amb altres llengües. Però no em conformava només amb això, la meua voluntat era que l'alumnat procedent de la immigració (nouvingut o no) se sentís protagonista dins de l'aula de llengua catalana, i, a més a més, afavorir tant la seva autoestima positiva com una valoració de la seva llengua pels companys autòctons.

Tot i que el llibre només parla de diversitat lingüística a la unitat 4, jo vaig anar incorporant activitats que fomentessin la competència plurilingüe i intercultural pràcticament a cada unitat. Així a la unitat 1, quan es parla de l'alfabet, no sols ens vam centrar en el nostre o el llatí, sinó que vam veure'n d'altres⁵ com l'alifàtic o el ciríl·lic; o bé a la unitat 2, tot aprofitant que a l'apartat de gramàtica es parla dels topònims i dels antropònims, per fer una recerca sobre l'origen dels seus noms,⁶ o sobre els topònims⁷ més

«aules reals» ja són veritablement plurilingües, ja que una part important de l'alumnat ens arriba «plurilingüe» (amazic-àrab-francès i rudiments de castellà) o de seguida ho és (romanès-francès-castellà-català-anglès).

4 Als annexos en trobareu una mostra.

5 Per fer-ho, podem recórrer als recursos següents: <www.omniglot.com>, <www.lexilogos.com/clavier/multilingue.htm> o el teclat àrab preparat per Josep Gregori, també disponible a Internet.

6 Recursos: <www.behindthename.com/nmc/cat.php> o bé la webquesta *La web de la memòria virtual*.

7 Recursos: <www.ub.es/geocrit/sn-67.htm o www.gencat.cat/toponimia/interactiu/>, entre molts altres llibres.

propers (en el nostre cas, per exemple, la Poble de *Mafumet*, o l'Alcover), que mostren l'empremta dels diferents pobladors d'aquestes terres. O bé aprofitar la unitat 3, quan es treballa la descripció de persones, per treballar amb làmines i imatges de persones d'altres procedències ètniques, o recórrer a altres materials com la revista digital *Les migracions*, en què també es proposen models no tan etnocèntrics com els habituals. O ja a la unitat 4, a l'apartat «Llengües del món», mostrar la diversitat lingüística tot utilitzant la pàgina de l'*Ethnologue* i encarregar-los una tasca⁸ que no sols tingui en compte aquesta diversitat de manera teòrica, sinó vinculant-la amb l'institut, per exemple. També vam fer servir el material preparat per Carme Junyent *La diversitat lingüística a l'ESO*, sobretot centrant-nos en les llengües del nord d'Àfrica (àrab i amazic), perquè són les que tenia més presents a l'aula i d'on provenen més manlleus. Més endavant, a la unitat 5, ja avançat el curs, a l'apartat on es treballen les llengües romàniques, vam situar aquest tema al crèdit de síntesi⁹ del centre (Tàrraco romana), i a partir d'una proposta TIC del mateix llibre de text, en vam fer una ampliació tot incloent-hi propostes d'interrelacionar les llengües romàniques presents a l'aula, així com les llengües de la nova immigració. Aquesta activitat permet treballar amb grups cooperatius amb el mètode puzzle.¹⁰

Tot i que hi va haver altres activitats i propostes, crec que a grans trets ja he donat una visió prou general de l'experiència a l'aula de 1r d'ESO.

Conscient que canviar les actituds i els estereotips, és a dir, les representacions lingüístiques no pot ser una tasca exclusiva de l'aula de llengua, vaig establir una sèrie d'activitats més globalitzadores. La primera va ser la celebració del Dia Internacional de la Llengua Materna, el 21 de

8 Graella que podeu trobar als annexos.

9 Activat que trobareu detallada al meu bloc d'aula
<www.elmorellpuntcat.blogspot.com/2009_03_01.archive.html>.

10 Grups flexibles heterogenis de 3 a 5 que treballen de manera cooperativa, però que segons les tasques permeten que cadascun dels alumnes pugui tenir el protagonisme en una fase o altra.

febrer. En aquest cas, la proposta va ser adreçada a l'àrea de llengües de tots els cursos, així com a l'aula d'acollida (una bossa de 10 hores de cues horàries destinada a atendre els nouvinguts, amb cinc professors diferents). Vaig triar dos textos de la Unesco creats per celebrar aquesta data, disponibles a Internet, i que posaven l'accent en la importància de mantenir-se fidels a la L1, adreçats tant als pares i mares com al professorat. Ens vam posar d'acord en una data (dates) i a cadascuna de les classes de l'àrea lingüística s'havia de començar llegint el text en la llengua vehicular, però s'anava canviant en funció de la L1 de cada alumne lector.

Tot i que en principi estava pensat per a Sant Jordi, no va ser fins a final de curs que vam celebrar «El matí de les llengües», una experiència que va partir de la presentada per Antònia Farré¹¹ sobre textos de Mercè Rodoreda. En el nostre cas, també vaig seleccionar fragments de les obres de Rodoreda en les diferents llengües disponibles del nostre alumnat (romanès, polonès, xinès mandarí, àrab i italià), però l'oferta es va ampliar a les llengües que s'estudien al centre, anglès i alemany, a banda del castellà i el català, lògicament. Vaig organitzar una mena d'«espectacle» fet al Casal de la Pobla de Mafumet, que va començar amb una presentació de la diversitat lingüística del nostre centre, feta a partir de l'enquesta sociolingüística realitzada aquell curs, amb un document en Power Point preparat per a això, i va continuar amb les lectures de diferents fragments en les llengües esmentades (a la pantalla es podia seguir el mateix text en el català original). Vam llegir fragments d'*Aloma*, de *La plaça del Diamant*, del *Carrer de les Camèlies* i de *Mirall Trencat*, novel·les que van ser presentades per alumnes o per professorat.

Avaluació

¹¹ De manera conjunta amb Carme Andrade, que duia per títol *Unes flors molt literàries al voltant de Mercè Rodoreda*.

Pel que fa a l'eix del plurilingüisme a l'institut, caldria diferenciar l'avaluació de la primera proposta, la celebració del Dia de la Llengua Materna, de la segona, és a dir, «El matí de les llengües».

Així, la primera va ser rebuda amb un cert escepticisme per algun departament de llengües i amb un interès relatiu per un altre. Aquest estat de coses es va reproduir, en part, dins del mateix Departament de Català. Cal dir que va ser una proposta feta amb no gaire antelació i que implicava al voltant d'una quinzena de professores, que en alguns casos van trobar dificultats per combinar l'activitat amb el seguiment de la programació establerta. Ara bé, va tenir molt d'èxit dins de l'aula d'acollida i en alguns grups de diversitat, amb força pluralitat lingüística.

Per contra, l'altra proposta no va incidir dins de la dinàmica de les classes, ja que es va dur a terme a final de curs, i gairebé tota la preparació (lectures, assajos) es va fer fora de classe. El format «espectacle» va resultar molt atractiu a tothom, i la valoració global tant de l'alumnat implicat com del professorat, sobretot l'espectador, va ser molt positiva. La meua també ho va ser perquè em vaig adonar que malgrat que jo ja havia exposat al claustre les dades de l'enquesta, no va ser fins al «El matí de les llengües» que se'n va prendre una consciència clara i es va aconseguir donar-hi visibilitat.

Pel que fa a l'eix de la classe de llengua, és evident que no es pot fer una avaluació a curt termini sobre el canvi de les actituds i representacions lingüístiques de l'alumnat, sinó que cal treballar amb una perspectiva d'anys; precisament per això trobo molt útil començar des de primer. Ara bé, sí que puc dir que amb els meus grups de primer mai no vaig viure cap actitud excloent o contrària a la diversitat lingüística. Fora de la sorpresa inicial, l'alumnat va acceptar amb naturalitat i curiositat la visibilitat de les diferents llengües de l'aula i el treball d'interacció amb aquestes llengües per activar les capacitats metalingüístiques de l'alumnat. Així doncs, vaig

pensar que calia continuar en la mateixa línia, amb noves propostes i sobretot intentant fer extensible l'experiència a tot el Departament de Català, i també a altres àrees.

Conclusions

Les noves propostes de futur, que tot just he començat a concretar, se centrarien en tres eixos:

- 1- **L'eix d'integració de la diversitat lingüística** (continuació i ampliació del ja esmentat).
- 2- **L'eix d'acomodació inicial**¹² que implicaria tot l'alumnat de 1r i una part de l'equip docent d'aquest nivell. Centrat en el primer mes de curs.

I tercer i fonamental:

L'eix transversal que afectaria també el professorat de Socials, d'Educació física (jocs del món), de Llengua espanyola, d'Anglès («I wish a merry Christmas») i de Música, que es desenvoluparia al llarg del curs, amb el suport de l'equip de tutoria, i que en moments puntuals es faria extensiu a tot el centre.¹³

Perquè, tot i que jo he intentat aportar-hi el meu òbol, la competència plurilingüe i intercultural no és res més que una de les cares de la competència social i ciutadana per a la qual hem de preparar el nostre alumnat. I fer ciutadans respectuosos amb la diversitat lingüística, cultural i social no és sols tasca de l'àrea de llengua, sinó una tasca comuna de l'escola (i de l'institut), que ens ha de servir per evitar l'exclusió social i el racisme. Per això m'agradaria acabar amb unes paraules que vaig sentir fa

¹² Proposta que segueix l'esperit de la presentada per Vanpouille en el IV Simposi.

¹³ En la línia del treball fet per l'escola Newbury Park, premiat pel Consell Europeu, que duu per títol *Language of the month* (<http://www.newburypark.redbridge.sch.uk/langofmonth/index.html>), que hem començat aquest principi de curs, justament a 1r i 2n d'ESO.

pocs dies en un programa de la televisió francesa, quan entrevistaven diversos personatges del món de la política i de la música, i tots ells es reconeixien amb una dualitat de cultures, però sobretot francesos.

Je suis français parce que je suis élevé en France, on m'a appris les valeurs à l'école, mais j'ai les racines à Barcelone

Manuel Valls, alcalde d'Evry i diputat per la circumscriptió de l'Essone

ANNEXOS

	<i>Tria 3 països de cada regió</i>	<i>Nre. de llengües parlades</i>	<i>Nre. de llengües desaparegudes</i>	<i>Tens algun company a la classe?</i>	<i>Nom de la llengua que t'hagi sorprès més</i>
<i>Àsia</i>					
<i>Pacífic</i>					
<i>Amèrica</i>					
<i>Àfrica</i>					
<i>Europa</i>					

MANLLEUS DEL CAMP SEMÀNTIC DELS ALIMENTS

PARAULA	LLENGUA	ALIMENTS	LLENGUA
Albercoc	àrab	Massapà	àrab
Albergínia	àrab	Melmelada	portuguès
Alfàbrega	àrab	Merenga	polonès
Ananàs	guaraní	Merenga	francès
Arròs	àrab	Papaia	Llengua del Carib
Banana	wòlof	Patata	quítxua/taíno
Cacau	nahuatl	Pizza	italià
Caqui	urdú	Safata	àrab
Caviar	turc	Síndria	àrab
Coca	quítxua	Sobrassada	xinès
Escabetx	àrab	Soda	àrab
Espinacs	persa	Soja	xinès
Pistatxo	Del grec <i>piskation</i> , a través de l'àrab	Sorbet	àrab
Flam	francès	Tamarinde	hindi
Garrafa	àrab	Taronja	indopèrsic, a través de l'àrab
Iogurt	turc	Te	xinès
Kiwi	maori	Tomàquet	nahuatl
Mandarina	índic, a través del malai	Vodka	rus
Mandioca	guaraní	Xarop	àrab
Mango	tàmil	Xiclet	nahuatl

PORTFOLI DE LES LLENGÜES

El meu passaport de les llengües:	
El meu perfil lingüístic	La meua llengua o llengües inicials és/són _____ _____ _____
	Les meves altres llengües són _____ _____ _____

	Què puc fer amb cadascuna d'aquestes llengües?				
	Llengua	Molt bé	Bé	Força bé	Una mica
					
					
					
					
					

<p>També aprenc llengües (fora de l'institut)</p> <p>He participat en intercanvis, projectes...</p>	<p>_____</p> <p>_____</p>
<p>Altres llengües que conec:</p>	<p>Tinc uns amics/companys de classe que parlen:</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>En alguna/es d'aquestes llengües sóc capaç de:</p> <p>Saludar: _____</p> <p>Presentar-me: _____</p> <p>Dir els números: _____</p> <p>Dir els colors: _____</p>
<p>Quins alfabetos conec?</p>	<p>Romànic: __ Puc llegir i/o escriure _____</p> <p>Àrab: __ « _____ » _____</p> <p>Tifinag: __</p> <p>Ciríl·lic: _____</p> <p>Xinès: _____</p>
<p>El català i les altres llengües:</p>	<p>Sé que el català ve de _____</p> <p>Sé que moltes paraules del català provenen de _____</p> <p>_____</p>

<p>També aprenc llengües (fora de l'institut)</p> <p>He participat en intercanvis, projectes...</p>	<p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>Altres llengües que conec:</p>	<p>Tinc uns amics/companys de classe que parlen:</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

	<p>_____</p> <p>En alguna/es d'aquestes llengües sóc capaç de:</p> <p>Saludar: _____</p> <p>Presentar-me: _____</p> <p>Dir els números:</p> <p>_____</p> <p>Dir els colors: _____</p>
Quins alfabetes conec?	<p>Romànic: __ Puc llegir i/o escriure _____</p> <p>Àrab: __ « _____ »</p> <p>_____</p> <p>Tifinag: __</p> <p>Ciríl·lic: _____</p> <p>Xinès: _____</p>
El català i les altres llengües:	<p>Sé que el català ve de _____</p> <p>Sé que moltes paraules del català provenen de _____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>